

Доц. д-р **Иван ТОДОРОВ**
(ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”)

**VIA EGNATIA. ЗНАЧЕНИЕ НА РИМСКИЯ ПЪТ VIA EGNATIA
ЗА РИМСКОТО ПРОНИКВАНЕ В ТРАКИЯ ASSOC ПРЕЗ II-I В.
ПР.ХРЕ.**

Prof. Ivan TODOROV, PhD

(“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo)

**VIA EGNATIA. THE IMPORTANCE OF THE ROMAN ROAD VIA
EGNATIA FOR THE ROMAN PENETRATION IN THRACE**

In the 2nd–1st centuries BC considerable changes took place in the historical development of the Balkan Peninsula due to Roman military and political expansion. In the sources of the period (narratives and epigraphic material) a consecution of campaigns and events have been recorded that ended at the turn of the 2nd c. with the establishment of the Roman provinces Macedonia, Achaëa, and Illyricum. The completion of these processes was preceded by a huge political pressure that was also reflected by the change in the symbolic system used in the coin minting on the islands of Thassos, Maronea, Apollonia, in Dyrrhachium, the later established I and II Macedonian regions. In its essence this is the empirical material on the basis of which the success of the Roman policy of conquest and the final results reflecting the establishment of the Roman provincial structure on the Balkan Peninsula could be traced. An important role in the realization of these processes played the road Via Egnatia constructed in this period – initially as a military (via militaris) and later as a social (via publicae) communication link.

In this paper the author consecutively studies military and political processes as well as the spread of coin finds that include emissions from the lower Danube typical of the period. On the basis of these data the thesis that Via Egnatia was a significant factor for the Roman penetration in Thrace is advanced.

Key words: Via Egnatia, Kandavia, Macedonia, Thessaloniki, Hebros, coins.

През II–I в. пр.Хр. е. в историческото развитие на Балканския полуостров настъпват значителни промени, предизвикани от римската военна и политическа експанзия. В историческите извори за този период (наративни и епиграфски материали) са отразени поредица от военни походи и политически събития, които до края на II в. завършват със създаването на римските провинции Македония, Ахайа и Илирия. Завършеността на тези процеси е предшествано от масиран политически натиск, отразен и в промяна на знаковата система в монетосеченето на о-в Тасос, Мароня, Аполония и Дирахий, по-късно създадените I и II македонски области. По своята същност това е емпиричният материал въз основа, на който могат да се проследят успехите в

завоевателната политика на Рим и крайните резултати, отразяващи създаването на римска провинциална уредба на Балканския полуостров. Важно място при осъществяването на тези процеси заема създаденият през този период път *Via Egnatia* – най-напред като военна (*via militaris*), а по-късно като обществена (*via publicae*) съобщителна връзка.

В настоящото изследване последователно са проследени процесите от военен и политически характер; разпространението на колективните монетни находки, които съдържат характерни за периода монетни емисии по долното течение на р. Дунав. Основавайки се на тези данни е представена тезата за значението на *Via Egnatia* като фактор за римското проникване в Тракия.

Schlüsselworte

Illyrien/Илирия (Ἰλλυρίς, lat. Illyricum) – Bezeichnung für den Mittelteil der adriatische Küste um Shkodër (Nordalbanien), dann umfassend für den gesamten NW der Balkanhalbinsel von den Adriaküste bis zur Morava und vor Epirus bis zur mittleren Donau gebraucht.

Kandavia/Кандавия (Illyriengebirge) – Heute: *Mokrenska planina*; Eine Gebirge zwischen Makedonien und Illyrien.

Makedonien/Македония (Μακεδονία) – Landschaft im N Griechenlands. Thrak.-griech.-illyr. Bevölkerung. Im hellenistischen Zeit in Makedonien regierte Antigoniden. Der letzte Antigonide war Philip V (221–179 v. u. Z.) und Perseus (179–168 v. u. Z.).

Die Münze/Монети (Das Geldstück) – Vereinigen Bezeichnung für das Geld (römischen Denaren, Drachmen, Tetradrachmen usw.) in hellenistischen Zeit in Thrakien.

Thessallonicе/Тесалоника (Θεσσαλονίκη) – Heute Thessaloniki in Griechenland. Hafenstadt Makedoniens in hellenistischen Zeit.

Thrakien/Тракия (Θράκη) – Landschaft östlich von Makedonien, im S durch das Ägäische und O mit Schwarze Meer begrenzt; am N – bis Karpatengebirge und Unter-Donauufer.

Hebros/Хеброс, Марица (Ἑβρος) – Heute bulgarische Marica. Hauptfluß Thrakiens entspringt im heutigen Rilagebirge und mündet bei Ainos in die Ägäis.

Via Egnatia – Straße von Dyrrhachium bzw. Apollonia (in Illyrien, heute an der albanische Küste Durazzo und Pojan) über Thessallonica und Cypsela nach Byzanz (Konstantinopels).

Пътят *Via Egnatia*, свързващ Адриатическото крайбрежие на Балканския полуостров в района на гръцките колонии Аполония и Епидамн (Дирахий) с Бизантион на Тракийския Боспор, е засвидетелствуван в труда на Страбон “География” (*Strab. VII, 7, 4; 8; frg. 10; frg. 13; frg. 21*). Дължината на пътя до Кипсела и р. Хеброс обозначен със стълбове (милиарни колони) според античния географ е 535 римски мили или 4280 стадия. Различията в размера на стадия – атически (177, 6 м.) и олимпийски (192, 27 м.), дава основание на Страбон да добави още 178 стадия към дължината на пътя (*Strab. VII, 7, 4*). Пояснението

на Страбон е, че съществува разлика в дължината на римската миля: повечето определят размера ѝ на 8 стадия (атически стадий), а гръцкият историк Полибий (*Polyb. XXXIV, 12, 1*) добавя по 2 плетра към всеки стадий (т.е. олимпийски стадий).

В описанието на *Via Egnatia*, на неговата първа част – от Илирийското крайбрежие до Тесалоника, географът споделя, че според други той се нарича пътя при Кандавия (ἑλὶ Κανδαυία) (Илирийска планина, дн. Мокренска планина). Последователно са изброени и други основни пунктове в тази част от пътя: град Лихнид (дн. Охрид) и пл. Пилон – там е границата между Илирия и Македония; планината Барнус в Западна Македония (Неречка планина); Хераклея (дн. при Битуля); областите населявани от линкести и еордеи; Едеса (Воден – дн. в Гърция, Едеса); Пела (главният град на македонското царство) и Тесалоника. Дължината на този участък от пътя според Полибий е 267 мили (*Polyb. XXXIV, 12, 1; Strab. VII, 7, 4, 3–5*).

Според Страбон обаче не бива да се пренебрегва фактът, че съществуват и различни възможности за придвижване от Италия до Гърция и Азия през Адриатическо море: 1. От Брундизий през Адриатическо море към Епир и Гърция; 2. От Брундизий през Адриатическо море до Епидамн (и вероятно Тесалоника) като тази възможност е с по-голяма дължина (*Strab. VII, 3, 7–8*).

От цитираните откъси запазени в труда на Страбон става ясно, че за него *Via Egnatia* достига до р. Хебър и Кипсела. Също така той отчетливо разделя пътя на два участъка: 1. От Аполония/Епидамн (Дирахий) до Тесалоника и 2. От Тесалоника до Кипсела. В трудовете на по-късните автори, освен по-подробното описание на основните пунктове от пътя се отбелязва и неговата протяжност до Бизантион (*It. Ant. 317 ff. 329 ff; Itin. Rom. 516 ff.*)¹.

В съвременната литература за името на пътя *Via Egnatia* се изказват различни мнения. Според някои произходът му е неизвестен и не бива да се идентифицира с други названия (Radke 1967: 204 – с прил. лит.); други свързват името със знатния самнитски род *Egnatius*, но също така и с името на пристанищния град в Апулия – *Егнатия*² (Gundel 1967: 204–205). Основание за тези твърдения се откриват пак в труда на Страбон „География“. *Егнатия* може да се разглежда като краен пункт на *Via Appia* в Италия и отправна точка при преминаването на Адриатическо море, за да се достигне до *Епидамн* (*Strab. VI, 3, 7–8*). От друга страна, през II в пр. Хр. е. представители на Егнатиевия род имат отношение към управлението на римската република. Един от тях – *Сн. Егнатий* е сенатор през 165 г. През 1974 г. в района на дн. град Солун е открит фрагмент от милиарна колона с надпис на старогръцки език, датиран за втората половина на II в. пр.Хр.е. От запазената част на текста става ясно, че са извършени строителни дейности от римския чиновник *Сн. Егнатий*, син на *Caius* (<http://www.viaegnatia.com/>. Fasolo 2003). В този смисъл вероятността названието *Via Egnatia* да е във връзка със служебните лица, имащи отношение към управлението на Рим и провинция Македония между 146 и 120 г. пр.Хр.е., има своите реални измерения.

Най-ранните данни в античната историография за използване на пътя от римляните през Тракия, който се свързва с името *Via Egnatia* са във връзка с похода на двамата братя Сципион – Луций Корнелий, консул за 190 г. пр.Хр.е. и Публий Корнелий Сципион – Африкански, негов легат (*Polyb. XXI, 8, 2–3; T. Liv. XXXVIII, 7, 13; 16*). Според достигналите до нас данни те са преминали сравнително безпрепятствено през Македония и Тракия до Хелеспонта, благодарение на съдействието от македонския цар Филип V (221–179 г. пр.Хр.е.). Трудните места от пътя били обезопасени; там, където имало нужда се правели мостове; снабдяването на армията и грижата за ранените по пътя били грижливо осигурявани. Впрочем поради оказаната помощ, на македонския цар била опростена част от репарационните задължения, наложени над Македония след завършека на II македонска война (200–197 г. пр.Хр.е.), а синът му Деметрий, който бил заложник в Рим след 197 г., се завърнал в родината (*T. Liv. XXXVIII, 25, 12*).

Коренно различно било положението през 188 г. пр. Хр. е. Тогава завръщащата се по същия път римска армия под командата на Гн. Манлий Вулзон била нападена от тракийските племена, а обозът ѝ разграбен (Данов 1942: 43; Данов 1946/1947: 11; Danov 1979: 84–85). В източниците за тези събития от античността са представени и някои от опорните пунктове, маркиращи трасето на бъдещия път *Via Egnatia*. Съобразно имената на участвалите в нападението над римляните тракийски племена това са *астуи*, *кени*, *мадуатени*, *корели* (*корпили*), *травси* (*T. Liv. XXXVIII, 40, 7; 41, 6; App. Syr. 43; Maced. 9, 5*). В съвременната литература, териториалната локализация на изброените племенни названия допуска приблизително райониране на описаните събития. В общи линии те покриват крайните югоизточни райони на Тракия, т.е. завършващата част от пътя *Via Egnatia*.

За тракийското племе *травси* тя се свързва с района ограничен от югозападната част на Източните Родопи (Данов 1969: 119–120; Detschew 1976: S. 521; Спиридонов 1993: 281) и участъка от пътя между Енос и Маронея (*T. Liv. XXXVIII, 41, 4–7*). *Корпилите* (корели) се приема, че обитават района между Кипсела и устието на р. Марица в Егейско море (Данов 1969: 153; Detschew 1976: 254; Спиридонов 1993: 150). Територията на тракийското племе *кени* се идентифицира най-често със стратегия *Кенике* и най-общо се разпалага по долината на р. Ергин, до по-късно известната колония Апрос (Данов 1969: с. 152; Detschew 1976: 221–222; Фол 1975: 152; Спиридонов 1993: 139). Названието *мадуатени* в съвременната историография се приема, че се отнася за жителите на гр. Мадитос, на Тракийски Херсонес, които вероятно са част от тракийското племе *астуи* (Detschew 1976: 279; Danov 1969: 859; Лазова 1993: 166). Племенната територия на *астите* най-общо се разполага между Салмидесос и Аполония, но принадлежността към този етноним и на други племенни общности разширяват нейните граници (Данов 1952: 134; Danov 1964: 657–658; Фол 1975: 88).

В топонимичен порядък обаче римският историк Тит Ливий (*T. Liv. XXXVIII, 40–41*) отбелязва и по-забележителните места от пътя: от Лизимахия

до р. Мелас и след това Кипсела; храм на Бендида и долината на р. Хеброс; Енос, храмът на Аполон Зеринтийски и местн. Темпира; Сале (Иванов 1993: 241; Danov 1972: 1509), упоменато в близост до Маронея, Аполония, Абдера и Неапол (дн. Кавала) на Егейско море. Следващите етапи в маршрута на римската армия преминават през югозападните предели на Тракия, Македония, Тесалия и Епир преди да достигнат до Аполония на Адриатическо море. Римският историк не пропуска да отбележи съществуващото подозрение, че нападенията са станали със знанието на Филип V и дори по негово внушение (*T. Liv. XXXVIII, 40, 8*).

Тези ранни сведения от началото на II в. пр.Хр.е. отразяват военното и стратегическо значение на по-късно известния път *Via Egnatia*. Те са в пряка връзка с кампанията на Рим срещу елинистическия цар Антиох III Велики (223–187 г. пр.Хр.е.) и намерилия при него убежище пълководец от Картаген Ханибал. Съхранената и препредадена информация от античната историография указва значимостта на по-краткия маршрут към Азия – този от Аполония, на Адриатическо море през Епир, Тесалия, Македония и Тракия. Контролът върху него по това време без съмнение е принадлежал на македонските царе, в случая на Филип V. Участъкът от *Via Egnatia*, известен като пътя при Кандавия вероятно е още неизвестен, макар че подобно внушение се съдържа при прочита на текста, съставен от Страбон, съобразно неговото позоваване на Полибий за различието в дължината на пътя. Това впечатление се затвърждава и от по-късно отбелязаните военно-политически събития, въпреки че те нямат пряка връзка с римското проникване в Тракия.

През 185 г. пр. Хр. е. Филип V провежда военна кампания срещу Амадок, владетеля на траките, живеещи около Бизантион и Пропонтида (*Polyb. XXII, 18, 12; T. Liv. XXXIX, 35, 4; Danov 1979: 88–89; Годоров 1998: 24–27*). Армията на македонския цар неизбежно е следвала маршрута покрай Егейско море.

Въстанието на Псевдофилип – Андриск през 149 г. пр.Хр.е. получава подкрепа в Тракия в района на Бизантион, където управляват Терес (женен за дъщеря на Филип V) и малко известният Барсабас (*Diod. Exc. XVI, 21–25; 27*). Достигайки до Пела в Македония той воюва с успех срещу претора Публий Ювентий, но търпи поражение от Квинт Цецилий Метел през 148 г. пр. Хр. е., на когото е предаден от тракийския династ Бюзес (*T. Liv. Per. 49–50; Zon. IX, 28, 23; Danov 1979: 100–101; Годоров 1998: 30–34*). Описаните събития и маршрутът, следван от Андриск, също могат да се ангажират с крайбрежните на Егейско море области от Тракия.

До края на II в. пр.Хр.е. сведенията за активно използване на *Via Egnatia* в двата негови участъка – пътят при планината Кандавия и покрай егейското крайбрежие на Тракия не са многобройни. С оглед променилата се политическа обстановка на Балканския полуостров след поражението на Македония в 168 г. пр.Хр.е. пред римляните се създават нови огнища на военно напрежение. Едно от тях е свързано със заселилите се скордиските в северозападната част на Балкан-

ския полуостров (*Strab.*, VII, 5, 1–2; Fitz 1975: 51–52; Danov 1979: 105). Може да се допусне, че в кампанията против далмати и скордиски през 156 г., проведена от консула Г. Марций (*T. Liv. per.* 47), пътят при планината Кандавия вече е бил използван с оглед земите, обитавани от скордиските (малоскордиски) – т.е. тези, които живеели в земите на югоизток от р. Маргос /Морава/ (*Strab.* VII, 5, 2). С подобен характер са и по-късните сведения за претора М. Косконий в 135 г., който воювал в Тракия със скордиските (*T. Liv., per.* 56); през 117 г., когато според декрета от Лете (*Syll³*, № 700) скордиските интензивно нападали Македония и последвалото поражение на консула Порций Катон в Тракия от тях през 114 г. (*T. Liv. Per.* 63).

Без съмнение пътя *Via Egnatia* в неговата начална част (т.е. при планината Кандавия) придобива важно стратегическо значение през втората половина на II и първата четвърт на I в. пр.Хр.е. Може също така да се каже, че в съвременната литература се е утвърдило разбирането, че пътят *Via Egnatia* започва да се използва след създаването на римска провинция Македония в 148 г. пр.Хр.е. (Tafel 1842 /repr. London, 1972/; Gundel 1967: 205; Торбатов 2004: 86). Начало на масираните кампании срещу скордиски започва през 88 г. с похода на Л. К. Сципион – Азиаген и продължава до подчинението им от Бурбиста в средата на века (Deißmann-Merten 1975: 48; Fitz 1975: 52). Липсата на указания в изворите за пътищата използвани за придвижване на римските легиони към районите населявани от скордиските в Тракия, предполага използването на естествените съобщителни връзки по долините на реките Дрин – Морава или Струма – Искър.

Основание за подобно предположение намираме и от съдържащите се монети в колективни монетни съкровища, откривани на територията на днешна Югозападна и Северозападна България. Така например в колективната монетна находка от гр. Белица, Благоевградско, освен монети, сечени на о-в Тасос (II период на монетосечене), Атина (II период на монетосечене), тетрадрахми с името на квестора AESILLAS, римски републикански денари, слитъци сребро, включва и 12 драхми, сечени в Дирахий на Адриатическо море (Герасимов 1959: 357; Юрукова 1973: 1–4.). В голяма монетна находка от с. Георги Дамяново, Монтанско освен монети сечени в I македонска област и о-в Тасос (II период на монетосечене) са отбелязани и няколко стотин драхми, сечени в Аполония и Дирахий на Адриатическо море (Юрукова 1979: 60). Подобна е и информацията за колективната находка от 20-те години на XX век от село Комошица, Монтанско, съдържаща над 300 монети (Мушмов 1922: 239). В съкровището освен римски републикански денари се отбелязва наличието и на 37 драхми, сечени в Дирахий на Адриатическо море. В с. Градешница, Врачанско е открито монетно съкровище включващо 400 слабо вараваризирани тетрадрахми от о-в Тасос (II период на монетосечене), 1 тетрадрахма от Мароней и по 15 драхми от Аполония и Дирахий на Адриатическо море (Герасимов 1964: 237). Колективни монетни находки с аналогичен характер са открити още на следните места: с. Липница, Врачанско – 19 тетрадрахми от о-в Тасос (II период на монето-

сечене); 27 тетрабола от Дирахий и 4 от Аполония на Адриатическо море (Герасимов 1964: 242); с. Койнаре, Врачанско – 338 римски републикански денари и 2 драхми от Дирахий на Адриатическо море (Герасимов 1964: 242); с. Тръстеник, Плевенско – 61 римски републикански денара и 2 драхми от Дирахий на Адриатическо море (Герасимов 1962: 232; Генова 1967: 53–59.); от Плевенски окръг произхожда и друго голямо съкровище с неуточнен брой драхми от Аполония и Дирахий на Адриатическо море и ок. 20 тетрадрахми от о-в Тасос (II период на монетосечене) (Юрукова 1982: с. 62); с. Садовец, Плевенско – 421 драхми от Аполония и Дирахий на Адриатическо море и 40 тетрадрахми от о-в Тасос (II период на монетосечене); от с. Садовец произхожда и друга подобна находка, включваща 21 тетрадрахми от о-в Тасос (II период на монетосечене), 8 драхми от Аполония и 14 драхми от Дирахий на Адриатическо море (Герасимов 1950: 321; Генова 1967: 55); гр. Тетевен – неустановен (голям!) брой драхми от Аполония и Дирахий на Адриатическо море (Юрукова 1978: 73 (бел. на Т. Герасимов); Ловешки окръг – 152 драхми от Аполония и Дирахий на Адриатическо море (Герасимов 1964: 239).

Ако се вземат предвид и други две монетни находки, открити на юг от Стара планина, съдържащи монетни екземпляри от Дирахий на Адриатическо море: с. Каравелово, Пловдивско (Герасимов 1962: 232; Шулекова 1979: 13–17.) и Хасковски окръг (Юрукова 1978: 58), общият брой на монетните съкровища, включващи драхми сечени в Аполония и Дирахий надхвърля 12. Към тези находки бихме могли да прибавим данните за още поне 12 съкровища, открити по левия бряг на р. Дунав, на територията на дн. Румъния (Winkler 1967: 123–156 (№ 28, 33, 47, 52, 57, 67, 69, 83, 116, 134, 144, 157 от каталога). Общият брой от 26 монетни съкровища, в които изрично се указва наличието на екземпляри или се състоят от драхми сечени в Аполония и Дирахий на Адриатическо море, настойчиво налагат извода за тяхното значение при проникването на платежни средства от Рим в земите на Балканския полуостров, населявани от тракийски племена.

Нарастващият обем от римски републикански денари, включени в колективни монетни съкровища, отдавна е привличал вниманието на изследователите във връзка с тяхното проникване и разпространение в Тракия (Kahrstedt 1927: 1–36; Mitrea 1957: 227; Winkler 1967: 131–132). В този смисъл са предлагани вероятните пътища, довели до тяхното разпространение в земите населявани от траки. В общи линии те се свеждат до използването на долините на р. Морава и р. Сава, откъдето се разпространяват по двата бряга на р. Дунав (U. Kahrstedt, B. Mitrea) или по течението на р. Марица и р. Искър (B. Mitrea), за да бъдат открити като съкровища в посочените райони.

В една своя публикация за монетно съкровище от с. Оходен, Врачанско, съдържаща римски републикански денари от II и I в. пр.Хр.е., С. Димитрова-Чудилова отбелязва значението на *Via Egnatia* като възможна връзка за навлизането на римските републикански денари в Тракия (Димитрова-Чудилова 1972:

30–31). Посочвайки важното значение на първата част от пътя (от Епидамн/ Дирахий и Аполония до Тесалоника), преминаващ през земите на Македония, хиатусите в някои от монетните съкровища, съвпадащи с македонските войни, авторът аргументира становище, че това е основната артерия, по която са прониквали римските републикански денари в Тракия.

Изброените по-горе съкровища, които съдържат освен основните парични емисии, участвали активно в търговския оборот през II и I в. пр.Хр.е., но също така и монети от Аполония и Дирахий, с успех могат да обяснят един начален етап в разпространението на римските републикански денари, открити по двата бряга на р. Дунав. Нарастването на броя съкровища от римски монети, които са били в активно обръщение от II в. пр.Хр.е. до края на I в. пр.Хр.е.³; постепенното изместване на платежните станадарти, използвани през II в. пр.Хр.е. (о-в Тасос (II период на монетосечене), Маронея, I македонска област и т.н.) разширяват възможностите и пътищата за тяхното разпространение в Тракия като без съмнение *Via Egnatia* по цялото негово протежение до Кипсела има своето значение. Впечатлението за тези процеси се подсилва и от данните в историческите извори, датирани за I в. пр.Хр.е. относно събития, които подчертават нарастващото му значение.

Забележително събитие от първата четвърт на I в. пр.Хр.е., имащо отношение към настоящата тема, е първата война, която Рим води срещу Митридат VI – Евпатор (120–63 г. пр.Хр.е.) от 89/88 г. до 86/84 г. пр.Хр.е. (Reinach 1895: 114; 204. Geyer 1932: 2173; Всемирная история 1956: 365–366). През 88 г. Ариарат Филопатар, синът на Митридат VI нахлува в Елада през Тракия (*T. Liv. Per. LXXVIII; Plut. Sull., 11.*). Операцията е дублирана от Архелай с понтийския флот покрай северното крайбрежие на Егейско море, при което са подчинени основните пунктове от Абдера до Амфиполис (Danov 1979: 112–113; Бенгтсон 1982: 298; 300–301.). С оглед стратегическата задача за победа над Митридат VI през 85 г. Сула предприел ефективни мерки през Тесалия и Македония за възстановяване на контрола върху пътя за Азия покрай Егейско море (*T. Liv. Per. LXXXIII; Plut. Sull., 23.*). Едновременно с това били предприети операции срещу дардани, скордиси, далмати и траки (меди) (*Eutrop. V, 7, 1*). Широкият фронт на действие обозначен с наименование на конкретни области и племена, обитаващи западните и северозападни предели на Балканския полуостров предполага несъмненото използване на *Via Egnatia* като отправна точка към естествените пътища, водещи до указаните племенни територии.

През 78–76 г. пр.Хр.е. военните кампании на римския провинциален управители на Македония Апий Клавдий Пулхер са с насоченост към планинските племена в Тракия. По-голям интерес представлява походът на Гай Скрибоний Курион (консул в 76 г.) продължил до 73 г., в който той достигнал до р. Дунав (Patsch 1932: 35–36; Danov 1979: 114–115). Начело на пет легиона от Дирахий той достигнал до долината на р. Тимок и там в продължение на 3 години воювал срещу мизи и дардани. Успехът на Курион в тази война (*bellum Dardanicum*) бил отличен с триумф (*Fest. Brev. VII, p. 51; Eutrop. VI, 2, 2*), което е напълно

обяснимо, като се има предвид, че той за първи път маркира пътя за завладяване на долнодунавските земи по долините на реките Вардар и Морава.

През 48 г. пр. Хр. е. названието *Пътят при Кандавия* (ἔπι Κανδαυία / *per Candaviam*) за последен път е отбелязано в изворите във връзка с гражданската война между Г. Юлий Цезар и Гн. Помпей (*Caes. Bell. civ. III, 79, 2*). Макар и по-труден, този път дава възможност за по-бързото придвижване на легионите под командата на Помпей от Дирахий към Хераклея на синтите.

До края на I в. пр.Хр.е. във връзка с продължаващите граждански войни се утвърждава трасето на *Via Egnatia* по неговото протежение от Адриатическо море до Кипсела и Бизантион, съобразно сведенията на Страбон. Впрочем втората половина на II в. пр.Хр.е. и изминалото I столетие са достатъчно продължително време за утвърждаването на *Via Egnatia* като основна военна и транспортна връзка в политиката на Рим на Балканския полуостров. Неизбежните строителни работи, извършвани по неговото трасе, оразмеряването му с милиарни колони (стълбове) и т.н. дават основание на Страбон да отбележи в своя труд общото му название от Адриатическо море до Пропонтида.

Военните походи на север от Стара планина на М. Порций Катон през 29/28 г. пр.Хр.е. (Patsch 1932: 69–82; Danov 1979: 123–126; Velkov 1980: 319–322.) и последвалите кампании срещу скордиски, дентелети и долнодунавските племена между 16 и 12 г. пр.Хр.е. дават пространствени измерения на утвърдени вече пътища, използвани от римските провинциални управители във военните им капании в Тракия. *Via Egnatia* в неговия участък, преминаващ през Македония, без съмнение е вече основна пътна артерия не само във военния, но и в икономическия смисъл в римската политика на Балканите. През 6–7 г. пр.Хр.е. тракийският цар Реметалк I с предвожданата от него помощна войска в състава на легионите под командата на А. Цецина Север и М. Плавций Силван участват във военните действия срещу въстанилите в Илирик племена на бревки, десидиати и др. под предводителството на двамата едноименни вождове Бато (*Vell. Pat. II, 112, 4; Dio. Cass. LV, 30, 6; Kösterman 1953: 351 sqq; Hanslik 1964: 841–842; Danov 1979: 132*). Фактът, че военните действия се развиват в близост до Македония и като топос е посочена планината Алма (в Южна Панония, дн. Фружка гора) може да послужи като указание за използването в случая на пътната система създадена в хода на римската експанзия към Тракия, но този път за придвижване на тракийската войска.

Изброените дотук данни, отнасящи се до кампании с военен и политически характер, свързани с римската експанзия на Балканския полуостров, откритите монетни съкровища, указващи пътя за проникване на римски републикански денари в Тракия недвусмислено се свързват с основния път, който в края на I в. пр.Хр.е. вече е известен с името *Via Egnatia*. Значението му като транспортна връзка се утвърждава с отчетлива последователност, която има своите стратегически цели, свързани със завладяването на Македония и Тракия от Рим. В исторически план това се констатира в достигналите до нас свидетелства, указващи за синхронното развитие на военните начинания и такива от

търговско-икономически характер. Най-ранни сведения за използването на тази комуникационна връзка между Европа и Азия могат да се датират още през 480 г. пр.Хр.е. Тогава бащата на историята Херодот представя маршрута, който следва персийския цар Ксеркс през Тракия към Македония и Елада (*Hdt. VII, 106–115*). Оттогава този участък от пътя, покриващ разстоянието от р. Марица до р. Струма, е известен като *Свещен*, или *царски път* (Данов 1969: 164–165). През периода II–I в. пр.Хр.е. пътят се използва най-напред за военни цели (*via militaris*), а от средата на II в. пр.Хр.е. като търговска и основна съобщителна връзка с Азия (*via publicae*: Торбатов 2004: 77–78 – с лит.). Участъкът, известен с името *Пътя при Кандавия* (ἑπὶ Κανδαλία / *per Candaviam*) заема твърде важно място в него и дори се създава впечатлението, че именно за него се отнася названието *Via Egnatia* до края на II в. пр.н.е. Може да се приеме, че от него се отделят няколко пътища с локално значение, които следват речните долини на реките Дрин, Морава, Сава, Нишава и пр., и които през I–III в. се идентифицират, чрез имената на пътни станции в района на дн. Кюстендил (Пауталия) – Сепарева баня (Германея) – София или Ихтиман (Сердика, Егерица); Драгоман (Мелдия) – с. Опицвет, Софийско – Петрохански проход – Монтана (Гачева 2004: 56–58; Торбатов 2004: 86–91 – с лит.). В този смисъл забележителен е фактът, че при съвременните теренни изследвания перспективата за локализиране на отделни участъци от функциониращите римски пътища и създадените крайпътни съоръжения могат да се свържат с тези, които са направени по-късно и се определят като второстепенни. Тази констатация е неизбежна, като се има предвид, че основните пътни връзки практически от историческото им документиране до наши дни са активно действащи и илюстрират по своеобразен начин естествената връзка между настояще и минало.

Карта на пътя *Via Egnatia* през I–III в. (според: *История на България*. Т. I. БАН. С., 1979.

СЪКРАЩЕНИЯ НА ИЗТОЧНИЦИТЕ

<i>Археология</i>	Археология. София
<i>Всемирная история</i>	Всемирная история. Т. II. Москва, 1956
<i>ГСУифф</i>	Годишник на Софийския университет, историко-филологически факултет, София
<i>ГСУфиф</i>	Годишник на Софийския университет, философско-исторически факултет. София
<i>ИАИ</i>	Известия на Археологическия институт. София
<i>ИБАИ</i>	Известия на българския Археологически институт. София
<i>КЕТД</i>	Кратка енциклопедия тракийска древност. “Аргес”. София

<i>Нумизматика</i>	Нумизматика. София
<i>Трудове на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий"</i>	Трудове на Великотърновския университет "Св. св. Кирил и Методий". Велико Търново
<i>ANRW</i>	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Berlin / New York
<i>Hermes</i>	Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Wiesbaden
<i>JNG</i>	Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte. Bayern
<i>Der kleine Pauly Lexikon der Antike</i>	Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 1–5. Stuttgart / München, 1964–1975
<i>NGGGW</i>	Nachrichten der Göttingen. Gelehrten Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Göttingen
<i>RE</i>	Pauly-Wissowa Real-Encyclopädie der Klassischen Altertums-wissenschaft. Stuttgart
<i>SBAWphil.-hist. Kl.</i>	Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse. Wien
<i>SCN</i>	Studii și cercetari de numismatica. Bucuresti
<i>Studia in honorem Vladimiri Georgiev</i>	Studia in honorem Vladimiri Georgiev. Serdicae

БЕЛЕЖКИ

* Изследване, посветено на честване 60-годишнината на ст.н.с. I ст. д.и.н. Кирил Йорданов.

¹ Критичен преглед върху римските пътеводители и литература: *Торбатов* 2004: 83–86.

² Днес – Торре д'Агнаццо на Адриатическото крайбрежие в Южна Италия.

³ Броят на колективните монетни находки по двата бряга на р. Дунав и на юг от Стара планина, включващи римски републикански денари, монети сечени на о-в Тасос (II период на монетосечене/, Мароня, I и II македонска област, Аполония и Дирахий на Адриатическо море, подражания и имитации и т.н. достига до 330. Winkler 1967: 123–156; Тодоров 1992: 53–101.

ЛИТЕРАТУРА

Бенгтсон, Г. Правители епохи Еллинизма. М., 1982.

Бикерман, Э. Хронология древнего мира. Москва, Наука, 1975.

Всемирная история. Т. II. М., 1956.

Генова, Ев. Две находки от римски републикански денари от Плевенски окръг. – Археология, 1967, № 4.

- Герасимов, Т.** Колективни находки на монети. – ИАИ, 17, 1950.
- Герасимов, Т.** Колективни находки от монети през 1956 и 1957 г. – ИАИ, 23, 1959.
- Герасимов, Т.** Монетни съкровища, намерени в България през 1958 и 1959 г. – ИАИ, 25, 1962.
- Герасимов, Т.** Монетни съкровища намерени в България през 1962 и 1963 г. – ИАИ, 27, 1964.
- Данов, Хр.** Древна Тракия. С., Наука и изкуство, 1969.
- Данов, Хр.** Към историческия облик на древна Тракия. Изследвания върху изворите за старата история на нашите земи. II. Римски поети и писатели от III в. пр.н.е. до IV в. – ГСУифф, 43, 1946/1947.
- Данов, Хр.** Към историята на Тракия и западното Черноморие от втората половина на III до средата на I в. пр.н.е. – ГСУифф, 47, 1952.
- Данов, Хр.** Полибий и сведенията му за източната половина на Балканския полуостров. С., 1942.
- Димитрова-Чудилова, С.** Съкровище от римски републикански монети от с. Оходен, Врачански окръг. – Археология, 1972, № 4.
- Иванов, Т.** Сале (Sale). – В: КЕТД, С., Аргес, 1993.
- История на България.** Т. 1. С., БАН, 1979.
- Лазова, Цв.** Мадуатени. – В: КЕТД, С., Аргес, 1993.
- Мушмов, Н.** Колективни находки от монети от 1921/22 г. – ИБАИ, 1, 1922.
- Спиридонов, Т.** Кени. – В: КЕТД, С., Аргес, 1993.
- Спиридонов, Т.** Корпили. – В: КЕТД, С., Аргес, 1993.
- Спиридонов, Т.** Травси. – В: КЕТД, С., Аргес, 1993.
- Тачева, М.** За римските провинции Долна Мизия и Тракия (I–III в.). – В: Археология на българските земи. С., ИВРАЙ, 2004.
- Тодоров, Ив.** Неизвестните тракийски владетели 542–798 а. у. с. “Faber”. Велико Търново, 1998.
- Тодоров, Ив.** Характер на монетното обръщение в Тракия през II–I в. пр.н.е. (по данни от колективните находки) – В: Трудове на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”, В. Търново, Т. 28, 3, 1992.
- Торбатов, С.** Пътна мрежа в Тракия и Мизия (I–III в.). – В: Археология на българските земи. С., ИВРАЙ, 2004.
- Фол, Ал.** Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха. С., Наука и изкуство, 1975.
- Шулекова, Ю.** Находка от римски републикански денари от с. Каравелово, Пловдивски окръг. – Нумизматика, 1979, № 2.
- Юрукова, Й.** Монетни находки, открити в България през 1973 и 1974 г. – Археология, 1978, № 2.
- Юрукова, Й.** Монетни находки, открити в България през 1975 и 1976 г. – Археология, 1978, № 4.
- Юрукова, Й.** Монетни находки, открити в България през 1977 и 1978 г. – Археология, 1979, № 4.

Юркува, Й. Монетни находки, открити в България през 1980 г. – Археология, 1982, № 1.

Юркува, Й. Монетната циркуляция в Тракия през първата половина на I в. пр.н.е. – Нумизматика, 1973, № 2.

Danov, Chr. Astai. – Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 1, Stuttgart, 1969.

Danov, Chr. Maduateni. – Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 3, Stuttgart, 1969.

Danov, Chr. Sale (Σάλη). – Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 4, München, 1972.

Danov, Chr. Die Thraker auf dem Ostbalkan von der hellenistischen Zeit bis zur Gründung Konstantinopels. – In: ANRW, II. Principat. Berlin/New York, 1979.

Deißmann-Merten, M. Scipio. № 8. S. L. C. Asiagenus. – In: Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 5. München, 1975.

Detschew, D. Die thrakischen Sprachreste. 2 Aufl. Wien, 1976.

Fasolo, M. La via Egnatia. I. Da Apollonia e Dyrrachium ad Herakleia Lynkestidos. Roma, 2003.

Fitz, J. Scordisci. – In: Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 5. München, 1975.

Geyer, Fr. Mithradates. – RE, Bd. XV, 2, 1932.

Gundel, H.-G. Egnatius. – In: Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 2. Stuttgart, 1967.

Hanslik, R. Bato. 2. – In: Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 1. Stuttgart, 1964.

Kahrstedt, U. Studien zur politischen und Wirtschaftsgeschichte der Ost- und Zentralalpen vor Augustus. – NGGGW-Götiingen. Götiingen, 1927.

Kösterman, E. Der panonisch-dalmatische Krieg 6 – 9 n. Chr. – Hermes, Bd. 81, Hft. 3, 1953.

Mitreă, B. Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu republica Romana, reflectate in descoperiri monetare. – SCN, II, 1957.

Patsch, C. Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa. Aus 500 Jahren vorrömischer und römischer Geschichte Südosteuropas. 1. Tl. Bis zur Festsetzung der Römer in Transdanuwiem. – SBAW, phil.-hist. Kl., 214. Wien, 1932.

Radke, G. Egnatia via. – In: Der kleine Pauly Lexikon der Antike. Bd. 2. Stuttgart, 1967.

Reinach, Th. Mithridat Eupator, König von Pontos. Leipzig, 1895.

Tafel, Th. L. F. De via militari Romanorum Egnatia, qua Illyricum, Macedonia et Thracia Iungebantur dissert. Geographica. Tubingre, 1842 (repr. London, 1972).

Velkov, V. Zur Deutung von Dio Cassius 51, 25, 4: Μαίδους, Μέλδους. – In: Studia in honorem Vladimiri I. Georgiev. S., 1980.

Winkler, J. Schatzfunde römischer Silbermünzen in Dakien bis zum Beginn der Dakerkriege. – JNG, 17, 1967.